

circulo facto, in idem litus et desertum redierunt. R. Neg. conseq., quia desertum Etham, cum sit vastissimum, extendit se tam cis quam ultra mare Rubrum, ejusque angustias in se complectitur, per quas scilicet filii Israel transiverunt. Non mirum igitur, quod tam post, quam ante transitum, inventi sint in eodem deserto, licet non in eadem deserti parte. Quod autem jam dictum desertum tam vastum sit, ut non tantum ad litus ægyptiacum, sed etiam ad oppositum litus arabicum se extendat.

Prob. I. Quia ex præcit. textu Num. constat, quod Israelitæ, postquam transivissent illud desertum, castrametati sint in Mara; ergo extendit se usque Mara, nam si eo usque se non extenderet, post iter trium dierum per Etham confectum, in Mara non venissent, quandoquidem adhuc alia loca ipsis perambulanda restarent. Jam autem certum est, quod Mara (habito respectu ad terram Ægypti) non eis sed ultra mare Rubrum sita sit; ergo desertum Etham non tantum eis, id est ad litus ægyptiacum, sed etiam ultra, seu ad oppositum litus arabicum se extendit.

Prob. II. Desertum istud, quod Num. XXXIII vocatur *Etham*, hic cap. XV appellatur *Sur*: dicitur enim *ŷ. 22: Tulit autem Moyses Israel de mari Rubro, et egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam.*

Unde etiam et S. Hieron. epist. 427, mansione 5, idem desertum appellat *Sur* et *Etham*: *Egressis inquit, de mari Rubro, occurrit eremus Sur, quæ et solitudo Etham dicitur.* Atqui desertum *Sur* situm est prope litus arabicum; ergo, etc.

Prob. min., nedum ex omnibus chartis geographicis, quæ *Sur* ex parte littoris arabici ponunt, sed etiam ex ipsa Scriptura, quæ solitudinem *Sur* non dicit esse sitam in extremitate Ægypti, sed prope litus arabicum, seu e regione aut ex adverso Ægypti. Etenim Gen. XXV, 48, de Ismaele dicitur: *Habitavit ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum.*

Et I Reg. XV, 7, legitur: *Percussit Saul Amalec ab Hevila, donec venias ad Sur, quæ est e regione Ægypti.* Certum igitur videtur, quod præfatum desertum adeo vastum sit, ut etiam ad litus arabicum se extendat, imo quod major ejus pars in extremitate Arabiæ Petrææ sita sit; nam situm videtur Scriptura designare a majori vel principali parte. Itaque ex jam dictis

Collige in nostra sententia quoque verissimum esse, quod Israelitæ post transitum maris Rubri ambulaverint per desertum Etham seu *Sur*, ac consequenter quod præmemoratum argumentum (in quo maxime se fundat opinio opposita) nobis nullatenus obsit. Quinimo quod plus est, si res bene inspicatur, ex præcit. loco Num. XXXIII collato cum *ŷ. 22*, cap. XV hujus libri, videtur optimum posse formari argumentum pro nobis, hoc scilicet modo: Israelitæ post transitum maris Rubri venerunt in desertum Etham, quod et *Sur* appellatur; atqui, ut probatum est ex c. XXV Gen. et cap. XV lib. I. Reg., desertum *Sur* situm est prope litus arabicum; ergo Israelitæ in mari Rubro non fecerunt semicirculum, sed recta via ex

littore ægyptiaco pervenerunt ad litus arabicum.

Inst. Quamvis in nostra sententia verificari posse videatur, quod Israelitæ post transitum maris Rubri venerint in desertum Etham, tamen verificari nequit, quod tribus diebus per illud desertum ambulaverint, antequam venerint in Mara: siquidem Mara a mari Rubro, juxta chartas Adrichomii, vix distat tribus leucis.

R. Neg. assumpt.; nam juxta easdem chartas Alus a Sin etiam tantum distat tribus circiter leucis; et tamen certum est, quod ad minus impenderint duos dies, antequam ex Sin venerint in Alus. Si igitur tantum temporis impenderint, ut ex Sin venirent in Alus, quid implicat, quominus post transitum maris tribus diebus ambulaverint per desertum Etham, antequam venerint in Mara, præsertim cum undique quærerent aquam, et nunquam procederent nisi ad motum columnæ nubis?

Obj. III. Quando Israelitæ exiverunt e mari Rubro, viderunt Ægyptiorum cadavera circa litus, in quo ipsi stabant, ejecta, ut dicitur hoc cap. *ŷ. 31*: atqui Ægyptii non tam profunde ingressi fuerant mare, ut in adversum litus ejiere possent; ergo, etc.

R. Neg. min.; nam, ut hic dicitur *ŷ. 23*, *Persequentes Ægyptii ingressi sunt post eos, et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites, per medium maris.* Quidni ergo dicamus, quod priusquam Dominus interficeret partem exercitus eorum et subverteret rotas currum, jam inde transivissent per medium? Reinde, ut dicitur *ŷ. 27*, *fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ.* Fugere autem non est tenere eandem viam, quam tenuit hostis qui fugitur, sed est tenere viam oppositam. Constat igitur, quod Ægyptii, volentes fugere Hebræos, regressi sint per eandem viam, per quam eos insecuti erant, et consequenter quod mare valde profunde ingressi fuerint.

Dicendum ergo videtur, quod ubi exercitus Pharaonis jam esset in medio maris alveo, niterenturque milites ulterius persequi Hebræos, Dominus interfecerit partem exercitus Ægyptiorum, ac rotas currum subverterit: tumque ipsi dixerunt hic *ŷ. 23*: *Fugimus Israellem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Putabant ergo sibi tunc adhuc patere viam fuge, nimirum eandem per quam eo venerant, quia nempe aquæ, quæ utrimque ut muri stabant, nondum jungebantur. Sed in eo decepti sunt, siquidem postquam, *ŷ. 27*, Moyses ex mandato Dei extendisset manum super mare, *reversum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.* Hæc autem aquæ, utpote Ægyptiis occurrentes, facile potuerunt cadavera eorum in litus arabicum ejiere; et sic non mirum est, quod Hebræi, postquam exiverunt mari, cadavera Ægyptiorum in littore viderint.

Addit insuper A Lapide, dubium non esse, quin angelus sive per se, sive per ventum, sive per aquas maris cadavera Ægyptiorum impulerit in litus adversum, in quo erant Hebræi, idque ad majorem Hebræorum exultationem et consolationem; utque ipsi hostibus spolia detrahere, iisque se ditare possent.

Obj. IV. Verisimile non apparet, tantillo tempore (scilicet quatuor aut quinque horarum) potuisse Hebræos cum armentis, mulieribus et parvulis tantum spatium conficere, ut ab uno maris littore ad aliud pervenerint: nam mare rubrum communi topographorum attestazione 25 leucarum trajectum habet.

R. Neg. assumpt.; quia etsi tanta sit ejus latitudo in medio, in ipsa tamen extremitate, seu lingua maris, ubi Hebræi transiverunt, non est nisi sex milliarium horariorum; ut tradit Adrichomius in descriptione deserti Pharan. Itaque cum Hebræi statim a media nocte verisimiliter mare ingredi cœperint, et sub auroram in litus adversum penetrarint, angelo eos roborante ac incitante; necnon Deo viros præbente ad accelerandum, una noctis parte spatium sex leucarum conficere eis non fuit impossibile. Adde quod hoc argumentum etiam solvi debeat ab oppositæ sententiæ patronis; nam via semicircularis, quam ipsi statuunt, juxta chartas geographicas ad minus est tam longa, quam illa recta, quam nos statuimus ab uno littore ad aliud. Quinimo, cum in ipsorum sententia via semicircularis in latitudine ad summum complecti possit spatium 2 circiter leucarum, unice contra eam jam memoratum argumentum objici posse videtur; nullatenus vero contra nostram, quandoquidem juxta hanc via poterit esse latissima.

Obj. V. In exercitu Pharaonis, qui Hebræos insecutus est per mare Rubrum, juxta Josephum lib. II. *Antiq.* cap. VI, fuerunt ducenta millia peditum scutatorum, et quinquaginta millia equitum. Et apud Eusebium lib. IX de *Præparatione* cap. XXVIII leguntur fuisse decies centena millia. Atqui impossibile videtur, ut tantus hominum numerus insecutus sit Hebræos usque ad medium maris, quandoquidem spatium illud nimis exiguum sit, ut tam copiosam populi multitudinem complectatur; ergo, etc.

R. Neg. min. nam, cum secundum supra dicta, via maris potuerit esse, imo et verisimiliter fuerit latissima, nihil obest, quominus adeo copiosus Ægyptiorum numerus usque ad medium maris et Hebræos insecutus fuerit, necnon occurrentibus et revertentibus aquis, usque ad unum quoque submersus fuerit. Unde hoc argumentum rursus ad summum potest urgeri contra oppositam sententiam, in qua cum via quoad longitudinem, juxta chartas geographicas, vix major possit, et quoad latitudinem multo minor statui debeat, quam in nostra, non adeo facile concipi posse videtur, quomodo tantus Ægyptiorum numerus, usque ad unum, Hebræos per mare insequi, et occurrentibus ac revertentibus aquis submergi potuerit.

CAPUT XV.

Hebræi, præcinate Moysse, canunt epinicium Deo, ejus magnificentiam et potentiam celebrantes ob tam felicem maris transitum, et hostilis exercitus submersionem; idem facit Maria cum feminis. Israelitæ veniunt in Mara, ubi Moyses amaras aquas vertit in dulces. Inde pergunt in Elim.

S. S. XXVI.

QUÆSTIO PRIMA. — DE CARMINE, QUOD PRO PARTA VICTORIA CECINIT MOYSES CUM FILIIS ISRAEL.

Hebræi stupentes (ait Philo lib. I de vita Moysis) quod prodigiosam insperatamque victoriam nacti essent sine sanguine, et videntes hostem momento temporis deletum, duos choros, alterum virorum, mulierum alterum, statuerunt in littore, cecineruntque Deo hymnos gratulatorios, præcinate carmen viris Moysse, sorore vero hujus mulieribus. Itaque

ŷ. 1: Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc Domino. Philo arbitratur viros et feminas e diverso stantes alternos versus cecinisse: Jansenius vero ex *ŷ. 20* et *21* eruit, quod Moyses et viri cecinerint hic totum hymnum seorsim a feminis, et postea feminae seorsim a viris: idcirco enim dicitur Maria egressa, quasi secedens a viris, et post eam omnes mulieres.

Et dixerunt: Cantemus Domino, id est ad laudem Domini. In hebræo habetur *cantabo*; nam Moyses hoc canticum (quod versibus hexametris conscriptum asserit Josephus) Spiritu S. suggerente composuit nomine suo et suorum. *Gloriose enim magnificatus est, id est magnum se ostendit, dum equum et ascensorem (Pharaonem cum universo equitatu suo) dejecit in mare.*

ŷ. 2: Fortitudo mea (quasi dicat, Non nostræ fortitudini, sed divinæ hæc adscribenda est victoria) *et laus mea Dominus, id est, argumentum et materia laudis meæ.*

ŷ. 7: Misisti iram tuam (id est effectum iræ, scilicet ignem, fulmina et tempestates) *quæ devoravit eos sicut stipulam; dum videlicet, ut dicitur cap. præced.* *ŷ. 24*, respiciens Dominus interfecit exercitum, id est, per synecdochen, partem exercitus; nam alia pars hæc cœlesti suorum strage territa, dum fugam parat, ab aquis recurrentibus absorpta est.

ŷ. 10: Flavit spiritus tuus. Quamvis plerique hic intelligant potentiam ultionis divinæ, aut ventum validum, qui, respiciente angelo per nubem super castra Ægyptiorum, cum fulmine et tempestate simul erupit; non incongrue tamen S. Ambros. lib. III. de Spiritu S. cap. 2, S. Basilius in cap. 8 Isaïæ intelligunt Spiritum S. quemadmodum et *ŷ. 8*, ubi dicitur: *Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ.* Atque hæc est pariter expositio S. P. Aug. Q. 55 in Exod. ubi dicit: *Meminerimus autem spiritum Dei non solum ad beneficia, verum etiam ad vindictam commemorari... unde significatur propter diversas operationes et effectus Spiritus Dei dissimiliter appellari, cum sit unus atque idem ille duntaxat, qui etiam Spiritus sanctus in unitate Trinitatis accipitur.*

ŷ. 12: Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra. Juxta S. P. Aug. Q. 154 in Exod., terra pro aqua nimirum est posita, tota quippe pars ista extrema vel infima mundi (scilicet globus terraqueus) terræ nomine censetur. Ita interpretes communiter alveum maris hic intelligunt; quamvis Vatablus Ægyptios terræ hiati absorptos velit.

ŷ. 13: Dux fuisti in misericordia tua populo... et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum

(Treize.)

tuum. In hoc et sequentibus versibus, more prophetico ponitur tempus præteritum pro futuro, per enallagen, quia tam certo hæc eventura erant quam si jam facta fuissent.

Dicitur ergo, *portasti eum*, id est *portabis, ad habitaculum sanctum tuum*, seu in terram sanctam, puta Chanaanitidem; quam habitaculum sanctum vocat, tum quia olim habitata fuit a patriarchis sanctis, Abraham, Isaac et Jacob, tum quia in ea futurum erat templum, sanctusque Dei cultus; tum quia nativitate et conversatione Christi, qui est Sanctus sanctorum, erat sanctificanda.

Pro *portasti* hebraice est *duxisti*, græce *advocasti*, quæ duo satis proprie intelligi possunt de tempore præterito.

QUESTIO II. — AN VIRTUS ISTIUS LIGNI, QUO MOYSES AQUAS AMARAS REDDIDIT DULCES, FUERIT NATURALIS.

Vers. 25: *Et venerunt (filii Israel) in Mara*. Hæc est quinta mansio in deserto, quæ dicta est *Mara* ab aquarum amaritudine, idque per prolepsim sive anticipationem: non enim locus sic vocabatur, cum eo primum venerunt Hebræi; sed postea locus ita vocatus est a Moysse: *Mara* siquidem *jam appellabatur cum hæc scriberentur, posterius enim utique scripta sunt, quam illa contigerunt*. S. P. Q. 56 in Exodum.

ÿ. 25: *At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt*. An naturali virtute hujus ligni hæc conversio facta sit, an supernaturali, inter auctores non convenit. Interim

R. et dico 1. Verisimilius est, fuisse speciem ligni, cui naturalis inesset virtus dulcorandi, arcana tamen et mirifica; quod propterea Deus ostendit, sive ut hoc lignum innatam sibi dulcedinem aquis communicaret, sive ut admixtas terræ particulas, quæ reddunt aquas amaras, secerneret ac fugaret, sicuti v. g. glycyrrhiza aquæ ad potum dulcorandum adhiberi solet.

Prob. Quia Ecclesiastici cap. XXXVIII, 5 in confirmationem operum medicinalium et in virtutem medicamentorum dicitur: *Nonne a ligno indulcata est aqua amara?* Certe si solo miraculo id huic ligno obtigisset, nulla esset vis exempli, sed inane argumentum ad commendandas aut comprobandas res medicas naturales. Ita Franciscus Valesius, Cajetanus, Jansenius, A Lapide et alii. Et huic opinioni pariter suffragatur S. P. Aug. Q. 56 in Exod. Postquam enim quasierat, *an genus ligni erat habens istam vim, an quolibet ligno id (supernaturaliter) facere poterat Deus, qui tanta mirabilia faciebat?* Respondet S. doctor: *Hoc tamen videtur significare quod dictum est, Ostendit ei, tanquam tale jam lignum esset, quo posset hoc fieri... sed in tali etiam natura ligni, quis nisi Creator et demonstrator laudandus est?*

Dico 2. Aliquid tamen supra naturam intervenisse, quo aquis tam copiosis, quæ tanto sufficerent exercitui, dulcedo tribueretur, omnino evidens apparet, et declaratur hac similitudine: Quamvis magnes attra-

here possit ferrum; non tamen continuo quicumque lapis magneticus attrahere potest quodcumque ferrum. Ita ergo pariter solas naturæ vires excedit, tantam aquarum copiam, quæ hominibus et jumentis tam multis sufficeret, a ligno non majori, quam ut a Moysse posset apprehendi, et in aquas mitti, tantam recipere alterationem.

Sensu mystico dicit S. P. Q. cit.: *Per lignum aquas dulces fecit, præfigurans gloriam et gratiam crucis.*

CAPUT XVI.

Israelitis pro cibo murmurantibus mittit Deus coturnices, et pluit manna (quo illos aluit 40 annis) jubetque ex illo reponi in tabernaculo ad monumentum posteritatis.

QUESTIO PRIMA. — AN PRIMUS DIES, QUO PLUIT MANNA, FUERIT DOMINICUS.

Postquam populus israeliticus castra fixisset ad mare Rubrum, ÿ. 1: *Venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin*. Atque hæc est octava castrametatio seu mansio in deserto: nam septima quæ fuit ad mare Rubrum (cujus mentio fit Num. XXXIII, 40) omittitur hic, quia nihil peculiare in ea contigit. Hoc autem desertum *Sin* est inter mare Rubrum et montem Sinai, et est diversum a deserto *Sin* quod et *Cades* dicitur (de quo Num. XX, 40) ubi mortua est Maria, soror Moysis, et petra bis percussa aquas dedit. Utrumque diverso modo scribitur; nam prius Hebræis incipit a littera *samech* et scribitur *Sin*, posterius a littera *tsade* et scribitur *Tsin*.

Quinto decimo die mensis secundi, id est integro mense ab egressu ex Ægypto: egressi enim sunt decimo quinto die mensis primi; decimo autem quinto mensis secundi (qui dicitur *Ijar*) venerunt in Sin.

R. et dico: Satis probabiliter ex Scriptura hic ÿ. 5 videtur colligi, quod dies, quo primo pluit manna, fuerit dominicus. Nam postquam Deus dixerat ÿ. 4: *Pluam vobis panes de celo* (id est manna), *egredietur populus et colligat quæ sufficiunt per singulos dies*; adjungit ÿ. 5: *Die autem sexto parent quod inferant, et sit duplum quam colligere solebant per singulos dies*; ut scilicet sufficiat in Teriam sextam et sabbatum sequens, quo nec pluebat, nec colligi poterat. Hinc enim, Origenes Hom. VI et Synodus Cæsarensis (quam refert Beda epist. de celebratione Paschæ) eruunt diem, quo primum pluire et colligi cœpit manna, fuisse primum respectu sexti illius, quo duplum depluebat, id est, diem dominicum.

Hanc sententiam etiam tradit auctor serm. 251 de Tempore, qui ait: *« Dominicum diem apostoli » et apostolici viri ideo religiosa solemnitate habendum sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster a mortuis resurrexit... Manna in eodem, in eremo primum de celo datum est*. Sex ergo diebus pluebat manna, scilicet incipiendo ab illo die, qui nobis dominicus est, usque ad feriam sextam inclusive, quæ dicta est parascève a præparatione ciborum, quæ illo die fiebat pro sabbato.

Mystica autem significatione videtur ex tunc signi-

ficatum, diem dominicum a Christo et christianis præferendum esse sabbato, ac die dominico panem cœlestem (qui est sermo Dei) ejusque gratiam ad fideles descensuram, non ad Judæos in sabbato, ut Origenes advertit.

QUESTIO II. — AN MANNA TAM PROBIS QUAM IMPROBIS INDIFFERENTER PRÆBUERIT OMNE DELECTAMENTUM ET OMNIS SAPORIS SUAVITATEM.

Manna, quemadmodum eruitur ex ÿ. 31, erat quasi semen coriandri album. Ubi sensus non est, fuisse manna album ut semen coriandri (nam semen hoc est nigrum), sed sensus est, manna fuisse album, et figura ac qualitate affine semini coriandri; in hoc enim tantum valet similitudo.

Gustusque ejus quasi simile cum melle. Erat ergo manna utcumque simile granis sacchari, tum quoad colorem, tum quoad sorem, tum quoad figuram, licet non plane ut sapor mellis vel sacchari; ideo enim additur *quasi*.

Dum autem Num. XI, 8 dicitur, tortulas mannae fuisse *saporis quasi panis oleati*, non rejicitur ibi sapor quasi mellis, sed insinuat fuisse quasi aggregatum ex tribus, pane, oleo, et melle confusum.

Hic sapor ipsi mannae erat quasi congenitus et naturalis, præter quem Sap. XVI, 20 tribuitur ei alius adventitius seu supernaturalis: dicitur enim omne delectamentum in se habuisse, et omnis saporis suavitatem, ita ut in manna haberetur cibus desideratus, sive ex quadrupedibus, sive ex ovibus, sive ex piscibus.

R. Quanquam nonnulli (inter quos Lorinus, Menochius et A Lapide) non tantum probis, piis et justis, sed et improbis hunc favorem concessum existiment; rectius tamen hoc privilegium ad justos, probos et pios restringunt Tirinus, Abulensis, Marius et Jansenius.

Et ratio hujus est, quod alioquin injusti postea (Num. XI) non murmurassent contra manna, nec petissent carnes, pisces aliosque cibos, si hæc omnia in ipso manna gustassent. Hanc rationem urget S. P. Aug. lib. II Retract. cap. 20 ita scribens: *Quod de manna dixi, quia unicuique secundum propriam voluntatem in ore sapiebat... fidelibus potuit provenire, non illis adversus Deum murmuratoribus, qui profecto alias escas non desiderarent, si hoc eis saperet manna, quod vellet.*

Huic sententiæ pariter suffragatur S. Greg. lib. VII Moral. 9 cap.: eamque insinuat S. Hieron. in Psal. XLVII: illam pariter hoc loco tradit Origenes.

Obj. I. cum A Lapide: Injusti murmuraverunt contra manna, quia per 40 annos color, odor, forma, tenuitas et similes aliæ qualitates eadem semper in eo perseverabant; et sic non habebant satisfactionem in visu, quam habuissent, si alios cibos reipsa manducassent.

R. Neg. assumpt. quia murmuratores causam suæ nauseæ non refundunt in eas qualitates, quæ sunt objectum visus, sed in illas tantum, quæ sunt objectum

gustus: ideo enim vocant cibum illum levissimum, quia juxta nativum saporem talis ipsis apparebat. Præterea dum Num. XI, 5 dicunt: *Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique, et cæpæ, et allia*, quid aliud innuunt, quam quod eorum solam retinerent memoriam, gustam vero amisissent?

Inst. Saltem dici potest, quod nativus sapor, qui in manna simul cum gustu aliorum ciborum manebat, injustis moverit istam nauseam.

R. Neg. assumpt. Primo, quia hoc non consistit cum verbis lib. Sap. cap. XVI, 21: *Deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur*. Si enim manebat nativus sapor in manna, de se fastidium pariens, quomodo manna deserviebat uniuscujusque voluntati, ut saperet quod vellet, quantum vellet? Secundo, quia sapor iste nativus vel fuit etiam justis ingratus, vel non: Si fuerit, quomodo saltem illis præbuit omne delectamentum suavitatis? Si non, quomodo respondebitur ad mox cit. textum Sap. qui, juxta defensores alterius sententiæ, loquitur indifferenter de omnibus?

Obj. II. Scriptura nullam facit distinctionem piorum et impiorum, ut ex verbis lib. Sap. liquet; ergo.

R. Scripturam satis insinuare hunc favorem non omnibus indifferenter concessum, dum ibidem ÿ. 25 clare dicit quod manna *deserviebat ad voluntatem eorum qui a te* (Deo scilicet) *desiderabant*. Nempe qui ut minimum desiderio ac precibus ex fide directis, ad Deum se convertebant ac pie vivebant, ut loco cit. insinuat S. P. Unde et ibidem ÿ. 21 præmittitur: *Dulcedinem tuam, quam in filios* (quales censeri non debent impii) *habes, ostendebat.*

Obj. III. Sicut cætera Dei beneficia, puta columna nubes et ignis, coturnices, aqua de petra, etc., in deserto tam impiis quam piis erant communia, ita pariter videtur dicendum de sapore illo adventitio: per hunc enim volebat Deus tam impios quam pios avocare ab ollis Ægypti.

R. Neg. assumpt. ut enim alia beneficia Dei ad solos probos restringantur, nulla sufficiens ratio occurrat, sicut occurrat de sapore illo adventitio; et sapor mannae mellitus ac naturalis de se sufficiebat ad populum avocandum ab ollis Ægypti.

Petes 1, quomodo ÿ. 34 dicatur Aaron ex manna reposuisse coram Domino reservandum in tabernaculo, quod tunc nondum exstructum erat.

R. Aaron posuisse manna in tabernaculo asservandum, non jam primo hoc egressionis anno ex Ægypto, sed postmodum quando fuit area fabricata; adeo ut hoc per anticipationem dicatur, ut nempe omnia, quæ manna concernunt, simul jungantur: *Hoc enim modo Scriptura dixit per prolepsim, quod postea factum est, cum esse cœpit tabernaculum testimonii*, inquit S. P. Q. 61 in Exodum.

Petes 2, an præter coturnices, quas bis misit Deus in castra Hebræorum, aliis v. g. temporibus tantum haberent manna, quo vescerentur in deserto.

R. Negative; nam quod aliis quoque cibis subinde vescerentur, colligitur ex Deut. II, ubi cum prohibuisset Deus, ne castra moverent in Idumæam, id est regionem posterorum Esaü, addit γ . 6: *Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis: aquam emptam haurietis et bibetis.* Itaque non tantum manna, sed alios cibos manducabant, quos vel emebant ab Idumæis aliisque vicinis gentibus, vel venatu capiebant, aut etiam ex pecoribus suis accipiebant.

Nec refert quod quidam eorum in deserto carnes desideraverint: quia non eas carnes desideraverunt, quas de pecoribus habere poterant, sed eas quæ deerant, v. g. coturnices, etc., uti observat S. P. Q. 62 in Exodum.

CAPUT XVII.

Israelitæ veniunt in Raphidim, et murmurant propter penuriam aquæ, quam Moyses jussu Dei percussit petram, ex ea elicit. Amalec invadit Hebræos; sed orante Moysæ caditur a Josue.

QUÆSTIO PRIMA. — DE PERCUSSIONE PETRÆ, EX QUÆ FLUXIT AQUA.

Vers. 1: *Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas, id est, stationes seu terminos itinerum, in quibus castra fixerunt, quæ universim usque ad stationem in campibus Moab inclusive, fuerunt 42, eæque omnes ordine recensentur Num. XXXIII: hoc loco autem duæ omittuntur, scilicet nona quæ fuit in Daphca, et decima quæ fuit in Alus, eo quod in eis nihil memorabile gestum sit.*

Juxta sermonem Domini, indicantis scilicet non voce sonora, sed motu columnæ nubis, quando et quo proficiscendum esset, castrametati sunt in Raphidim (locus est ad extremum deserti Sin et terminos Amalecitarum, juxta montem Horeb, atque hæc fuit mansio undecima) ubi non erat aqua ad bibendum populo. Insinuatur generalem fuisse sitim, non solum jumentorum, sed et hominum, idque potissimum γ . 3.

γ . 5: *Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum. Ac si dicat, Conquereris mihi quod parum obsit populus a lapidatione tui, noli metuere, transi per medias turmas et antecede, nemo te lædet. Et sume tecum de senioribus Israel, tanquam testes miraculi; contigit enim hæc percussio petræ extra castra. Et virgam, qua percussisti fluvium, tolle in manu tua. Apposite S. P. Aug. Q. 64 in Exod., flumen (scilicet Nilum) Aaron legitur, non Moyses virga percussisse (supra cap. VII, 20); nam Moyses eadem virga mare divisit, non flumen. Nihilominus*

R. et dico 1: *Quod Aaron fecit, Moysi potius tribuendum est, quia per Moysen Deus jubebat quæ faceret Aaron, et in Moysæ auctoritas, in illo autem ministerium fuit. Ita S. P. ibidem.*

Sensus ergo est: Sume virgam, qua percussisti fluvium per manum fratris tui Aaronis: quod enim aliquid præscripto fit, etiam ab ipso factum dicitur.

Aliqui insuper volunt, nomen fluvii hic posse ex-

tendi ad mare Rubrum, quod proprie a Moysæ percussum fuit, remittuntque ad cap. III Habacuc prophetæ. Et sane Homerus mare alicubi flumen vocat, inquit Menochius.

Verumtamen mare non est fluvius, ait A Lapidem; neque hoc sacro textui videtur satis congruere juxta Jansenium. Unde et S. P. Aug. loco cit. etsi disputative inquirat, *an forte mare appellavit flumen?* tamen non hanc, sed priorem expositionem tradit; ut ex ejus verbis patet.

Dico 2. Hæc eductio aquæ de petra, prout et tentatio de qua γ . 7, non est eadem, sed diversa ab illa quæ describitur Num. XX.

Prob. I. Quia hæc contigit primo anno egressionis de Ægypto, mansione 11 in Raphidim, illa vero, de qua Num. XX, accidit ultimo anno, mansione 53 in Cades, ubi mortua est Maria, soror Moysis.

Prob. II. Num. XX, 5, murmuratores contra Deum, ad Moysen et Aaron aiunt: *Utinam perissemus inter fratres nostros coram Domino, id est percussente Domino, prout v. g. factum est Num. XIV, 36 et 37: atqui hoc non poterant dicere anno primo egressionis in Raphidim; quia populus Israel nulla hactenus plaga erat percussus a Domino; ergo omnino dici non potest quod eductio aquæ, de qua hic, sit eadem cum ea de qua Num. XX.*

Obj. I. Qui Num. XX ob aquæ penuriam murmuraverunt, erant ex iis qui egressi fuerant ex Ægypto: dicunt enim ibidem γ . 5: *Quare nos fecistis ascendere de Ægypto?* Atqui anno ultimo seu 40 post egressum, nullus eorum qui ex Ægypto ascenderant, superstes erat præter Moysen, Aaron, Josue et Chaleb: ergo idem est quod hic contigit, et fusius recapitulatur Num. XX.

R. Neg. min. nam occisi non fuerant omnes murmuratores in deserto qui exierant de Ægypto, sed illi tantum qui attigerant annum 20 et supra, ut clare dicitur Num. XIV, 29. *In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis a viginti annis et supra, et murmurastis contra me, non intrabitis terram, etc. Supererant ergo Num. XX plurimi qui exierant de Ægypto; sed nondum, cum populus numeraretur (Num. I) attigerant 20 annum ætatis; atque hi Num. XX dixerunt: Quare nos fecistis ascendere de Ægypto?*

Dici etiam posset verba illa: *Quare nos fecistis, etc.*, non probare illos homines ascendisse ex Ægypto: nam loquuntur generaliter de toto populo, tam de vivis quam de mortuis; ut colligitur ex his verbis quæ ibidem referuntur γ . 4: *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?*

Obj. II. Apost. I Cor. X agens de percussione hujus petræ, docet hanc petram Hebræos per desertum consecutam, seu comitatam fuisse: ait enim γ . 4: *Bibebant de spiritali consequente eos petra.* Unde et textus syriacus ibidem habet: *Bibebant de petra spiritali, quæ cum ipsis veniebat.* Ergo saltem dici potest, quod hæc petra Hebræos secuta sit usque ad 53 man-

sionem in Cades, ac consequenter quod sit eadem cum ea, de qua Num. XX.

R. Præterquam quod hoc argumentum sit valde ridiculum, et purum quorundam Hebræorum redoleat figmentum, ut observat Marius; disting. ant. Docet petram Hebræos consecutam fuisse, secundum suam substantiam; nego: docet consecutam fuisse in effectu suo; concedo ant. Aquæ enim, quas petra copiosissime fundebat, pro commoditate populi in rivis divisæ, fluebant in castra Hebræorum, quæ, ut ex supra dictis constat, a petra remota erant. Unde Psal. LXXVII de illis aquis dicitur: *Et deduxit tanquam flumina aquas, et torrentes inundaverunt.* Et Psal. CIV, *dirupit petram et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.* Imo juxta Fromondum et nonnullos alios, jam dictæ aquæ tam longo spatio profuebant, ut secuta fuerint Israelitas, donec venerint ad locum ubi esset aquarum copia. Conformiter autem ad jam dicta explicari potest textus syriacus.

QUÆSTIO II. — DE BELLO AMALEC CUM ISRAELITIS.

Vers. 8: *Venit autem Amalec (rex simul cum populo Amalecitarum, ut patet ex γ . 15) et pugnabat contra Israel in Raphidim.* Fuit autem nomen Amalec omnibus hujus populi regibus commune in memoriam primi parentis istius gentis; quemadmodum reges Ægypti communi nomine vocati sunt *Pharaones*, et postea *Ptolemæi* a primo rege Ptolemæo Lagi filio; et apud Romanos a Cæsare Augusto omnes postmodum imperatores *Cæsares* et *Augusti* dicti fuerunt.

Amalecitas vero fuerunt ex posteris Esaü, ut patet ex Gen. XXXVI, nati ex Thamna concubina Eliphaz: dicitur enim ibidem γ . 42: *erat autem Thamna concubina Eliphaz filii Esaü, quæ peperit Amalec.*

Quamvis autem Amalecitas essent de genere Esaü, erant tamen ab Idumæis, tum regibus, tum habitatione discreti: Amalecitas siquidem Arabiam petræam incoluerunt, quæ multum distat a monte *Seir* et circumjacente regione, quæ ab incolis Idumæis appellata fuit *Idumæa*.

Dices: Deut. II, 5, Deus prohibuit Judæis, ne contra filios Esaü pugnarent: ergo non videntur Amalecitas fuisse ex ista progenie.

R. Neg. conseq.; prohibitio enim illa divina intelligenda est de iis, qui Israelitas non prius infestarent, aut speciatim de habitatoribus montis *Seir*. Additur enim ibidem: *Quoniam montem Seir dedi Esaü et filiis ejus in possessionem.*

Dico 1. Causa belli Amalec videtur fuisse antiquum et paternum odium Esaü et posterorum ejus contra Jacob ejusque posteros, ob prærepta sibi suisque primogenita, et ob præoccupatam patris benedictionem: timebant enim Amalecitas a tanto exercitu posterorum Jacob; hinc eis occurrunt, ut transitum ad terram promissam impediunt, belloque rem decernant.

Quod autem Philo dicit, eos metuisse agrorum depopulationem, atque adeo bellum gessisse defensivum, non satis convenit cum Amalecitarum crimine, quod ab ipso Deo in Scriptura toties exaggeratur.

Modum pugnandi eorum discimus ex Deut. 25, ubi dicitur γ . 17: *Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto: γ . 18: Quomodo occurrerit tibi: et extremos agminis tui, qui lassii residebant, ceciderit, etc.*, propter quam inhumanitatem decernitur a Deo excidium totius gentis; quam sententiam I Reg. XV per Saulem Deus voluit executioni datam.

Dico 2. Versu 11: *Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel, quia simul cum manibus mentem elevabat, ferventius pro victoria supplicando: Sin autem paululum remisisset, simul remittens animum languidius orando, superabat Amalec.* Quo symbolo significabat Deus, victoriam hanc non viribus Hebræorum, sed sibi, qui hunc ad ferventem orationem Moysis triumphum dabat, esse adscribendam.

Sensu mystico dicit S. P. Aug., lib. IV de Trin., cap. 15: *Quod Amalec aperte sæviens, et ad terram repromissionis repugnando transitum negans (scilicet diabolus) per crucem Domini, quæ Moysi manibus extensis est præfigurata, superetur.* Et lib. L Homiliarum, hom. 27, cap. 1: *Si dimittis manus a bono opere, prævalebit Amalec.*

CAPUT XVIII.

Jethro socer Moysi, audito felici Israelitarum egressu ex Ægypto, Sephoram cum duobus liberis ad Moysen reducit, ejusque consilio Moyses cum aliis partitur regimen populi, creatque magistratus et judices qui minora dijudicent.

QUÆSTIO PRIMA. — QUIS ET QUALIS FUERIT ISTE JETHRO.

Resp. et dico 1. Jethro iste idem est, cujus filiam Sephoram Moyses duxerat uxorem, supra cap. II, 21; ac proinde fuit socer Moysis.

Prob. I. Quia in græco et chaldaico hic γ . 1 aperte dicitur *socer Moysi.*

Prob. II. Jethro iste est idem, ad quem Moyses, antequam in Ægyptum rediret, remisera uxorem suam cum duobus liberis, ut liquet ex contextu historiae scripturæ: siquidem hic, γ . 1 et 2 dicitur: *Cumque audisset Jethro sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus, etc., tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remisera.* Atqui Moyses in Ægyptum rediturus, et inde populum Israel educturus, remisera uxorem suam ad patrem ejus; ergo, etc.

Nec refert, quod in nostra Vulgata vocetur *cognatus Moysi*; nam *cognatus* sumitur late pro propinquitate in genere, sive interim illa sit sanguinis, sive affinitatis; quemadmodum et moderno tempore apud nos sumi solet. Et revera quod ista vox ita sumi debeat, liquet 1, ex textu hebræo (ex quo nostra Vulgata translata est) in quo ponitur vox *Choten*, quæ cognatum seu affinem in genere significat. Liquet 2, quia cum juxta oppositæ sententiæ assertores hic Jethro fuerit filius aut nepos soceri Moysis, certum est, quod non fuerit consanguineus ipsi Moysi, sed tantum consanguineus ejus uxori, ratione ejus consanguinitatis Moyses contraxit affinitatem cum omnibus consanguineis uxoris suæ.